А98

3351р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА

АШИХМІНА НАТАЛІЯ ВІТАЛІЇВНА

УДК 378+78+62–182.7

РОЗВИТОК АДАПТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2012

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова 8241

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Одеса

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
БІЛОВА Наталія Костянтинівна,
Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського,
декан факультету музичної освіти

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
РОСТОВСЬКИЙ Олександр Якович,
Ніжинський державний
університет імені Миколи Гоголя,
завідувач кафедри музичної педагогіки
та хореографії

кандидат педагогічних наук, доцент
ПАНЬКІВ Людмила Іванівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри фортепіанного виконавства
та художньої культури

Захист відбудеться 11 січня 2012 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 09 грудня 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради **А. В. Козир**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Стрімкі соціальні перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, формують нові принципи життєдіяльності людей. Вони зумовлені процесами соціальної інтеграції, посиленням динамічності змін, спричиняють зниження стабільності, можливостей усталеного розвитку й домінування ситуації невизначеності. Це вимагає від освітніх інститутів, зокрема вищої школи, забезпечення підготовки компетентних фахівців, здатних адаптуватися до мінливих умов соціуму, самозмінюватися і ефективно взаємодіяти з навколишнім світом.

Актуальність заявленої проблеми підтверджують європейські та вітчизняні документи про освіту, в яких уміння адаптуватися віднесено до переліку основних компетенцій сучасного фахівця; акцентовано увагу на необхідності підготовки нової висококваліфікованої генерації педагогічних кадрів, спроможних успішно адаптуватися до трансформованих соціальних відносин, що вимагає значного оновлення змісту і педагогічних технологій підготовки майбутніх фахівців, зокрема вчителів музичного мистецтва, конкурентоспроможних на ринку праці.

Аналіз наукової літератури і практики свідчить про те, що підготовка майбутніх фахівців у вишах починається з процесу їх адаптації до навчання і характеризується певними труднощами, що пов'язані зі зміною особистісної системи ціннісно-пізнавальних орієнтацій, трансформацією мотивів обрання професії вчителя музичного мистецтва, опануванням нових засобів художньо-освітньої діяльності, формуванням нових типів і форм міжособистісних зв'язків та відносин тощо.

Значущість проблеми адаптації студентів до навчання у вищій школі підтверджується посиленням уваги вчених до наукових досліджень як на психофізіологічному (Ф. Березін, Н. Калініна, М. Некіпелов, Н. Пейсахов та ін.), так і на соціально-психологічному (Т. Антропова, С. Гапонова, О. Нагоркіна, А. Налчаджян, І. Нікітін, П. Федорова та ін.) та соціально-педагогічному рівнях (В. Лісовський, І. Мілославова, А. Сичов, Л. Студенікіна та ін.). У педагогіці означена проблема досліджується в аспектах готовності першокурсників до навчального процесу у вищому навчальному закладі (Ю. Дік, Г. Крилов, Н. Бахарєва); адаптації педагогів до змін в освітньому середовищі (С. Дроздов, О. Назарова, Р. Овчарова); визначення етапів процесу адаптації студентів у ВНЗ в процесі навчання (Д. Андрєєва, В. Брудний, О. Галус та ін.). Менш інтенсивно питання адаптації до навчання висвітлено в музичній педагогіці. Вказана проблема була предметом дослідження Л. Булатової, І. Личагіної, Л. Щепотько в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя музики. Спеціальних досліджень проблеми розвитку адаптивних здібностей до музичного навчання нами не знайдено. Психологічні аспекти зазначеного феномену розглядалися Г. Баллом, А. Налчаджяном, С. Пакуліною, Н. Фурмановою, В. Шадріковим та іншими науковцями.

Педагогічний досвід свідчить про існування суперечностей, зокрема між:

- сучасними об'єктивними вимогами швидкої адаптації до умов нового освітнього середовища і неготовністю студентів-першокурсників до опанування нових прийомів навчально-пізнавальної діяльності в ньому;
- існуючими освітніми пріоритетами художньо-педагогічного середовища і невизначеністю професійних мотивів, особистісно-ціннісних орієнтацій студентів-першокурсників;
- сучасними вимогами встановлення нових типів, форм міжособистісних зв'язків і відносин у художньо-педагогічному середовищі та неготовністю викладачів і студентів до їх реалізації;
- об'єктивними вимогами практики оптимізації розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання й недостатньою розробленістю методичного супроводу зазначеного процесу.

Вказані протиріччя, педагогічна значущість розвитку в першокурсників адаптивних здібностей до музичного навчання у вищій школі, а також недостатній рівень дослідження окресленої проблеми та потреба у визначенні методологічних підходів щодо розвитку означених здібностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Розвиток адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва та хореографії інституту мистецтв Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» і здійснене в межах проблеми «Методологічні та методичні основи модернізації фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (протокол №1 від 25.09.2009 р.) та узгоджена на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 22.12.2009 р.).

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов і методики розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

Об'єкт дослідження – процес адаптації студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах.

Предмет дослідження – педагогічні умови і методика розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до навчання, зокрема музичного.
2. Визначити сутність процесу адаптації студентів до музичного навчання у педагогічних університетах.

3. Уточнити сутність поняття «адаптивні здібності до музичного навчання».

4. Розробити педагогічні умови і визначити принципи розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

5. Визначити критерії розвиненості адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

6. Розробити етапи і методи розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах.

7. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і методики розвитку адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступили концептуальні положення філософії, соціології, психології і педагогіки щодо проблеми адаптації людини в різних сферах життєдіяльності (П. Анохін, І. Павлов, І. Сєченов; А. Бондаренко, Р. Іхсанов, А. Кавалеров; Б. Ананьєв, В. Антипов, Г. Балл, Ж. Годфруа, Е. Зеєр, А. Налчаджян, С. Пакуліна; Н. Білова, В. Брудний, Л. Булатова, О. Галус, Н. Кузьміна, І. Личагіна, А. Рахімов, М. Ржецький, Л. Щепотько та ін.); діяльнісний підхід до обґрунтування і визначення здібностей (В. Дружинін, В. Крутецький, Б. Теплов, В. Шадріков); середовищний підхід до визначення і встановлення взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами освітнього простору (Є. Білозерцев, Ю. Мануйлов, Р. Чумічєва, С. Шацький та ін.); аксіологічний підхід як інтегративний спосіб пізнання та принцип вивчення явищ і предметів з позиції їх цінності для музичного навчання, професійного розвитку й саморозвитку (В. Дряпіка, М. Каган, І. Личагіна, О. Олексюк, О. Рудницька та ін.); компетентнісний підхід як зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь і навичок, смислових орієнтацій, адаптивних можливостей, музично-педагогічного досвіду і способів інтерпретаційної діяльності з отриманням конкретного результату (Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, А. Козир, В. Крицький, М. Михаськова, Л. Паньків, Л. Рапацька, О. Ростовський, Н. Цюлюпа, О. Щолокова та ін.); особистісно-орієнтований підхід до ролі нового педагогічного мислення, ціннісною настановою якого є пріоритетність індивідуальності й самовираження (Є. Бондаревська, Є. Крюкова, П. Косенко, В. Сєріков та ін.); герменевтичний підхід до розвитку здібностей, тлумачення та інтерпретації знань (М. Бахтін, В. Крицький, Д. Лісун, Л. Масол, С. Шип); психолого-педагогічних чинників розвитку самостійності майбутніх учителів музики під час музичного навчання (О. Андрейко, Н. Ілініцька, Г. Падалка, О. Хлєбнікова, В. Шульгіна та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів** педагогічного дослідження: теоретичні – аналіз і синтез, абстрагування й конкретизація, індукція та дедукція, порівняння, узагальнення, класифікація, аналогія, моделювання, що були застосовані для визначення понятійного апарату дослідження з метою розробки методичної моделі розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання; емпіричні – аналіз педагогічної документації та оцінка продуктів навчальної діяльності,

вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, педагогічне спостереження, опитування, бесіди, педагогічний експеримент; методи математичної статистики, що довели вірогідність результатів експериментальної перевірки розробленої методичної моделі розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах.

Наукова новизна одержаних результатів.

Уперше: розроблено педагогічні умови і методику розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах; уведено в науковий обіг поняття «адаптивні здібності до музичного навчання», визначено їх сутність і компонентну структуру; розроблено критерії розвиненості адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

Уточнено: сутність понять «адаптивні здібності», «комфортне художньо-педагогічне середовище», «індивідуальна художньо-освітня траєкторія», «рефлексія навчальної діяльності», «самопроектування» в контексті досліджуваної проблеми.

Удосконалено: комплекс методів активізації інтересу до музичного навчання, індивідуально-освітнього проектування розвитку першокурсників; методи формування здатності студентів до рефлексії, самоосвіти, самопроектування, саморозвитку.

Подальшого розвитку набули: проблеми втілення індивідуального підходу до навчання студентів у ВНЗ; питання залучення студентів до рефлексивного оцінювання музичної діяльності; дослідження специфіки музичного навчання у педагогічних університетах.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання його матеріалів та висновків у розробці навчальних і методичних посібників, навчальних програм, методичних вказівок, рекомендацій з питань адаптації студентів до навчання у вищих мистецько-педагогічних закладах освіти. Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні спецкурсу «Адаптація до музичного навчання у педагогічному університеті», спрямованого на подолання труднощів, зумовлених процесом взаємодії з умовами нового художньо-педагогічного середовища вищого педагогічного навчального закладу, що виникають у студентів-першокурсників під час музичного навчання.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення, висновки, рекомендації і результати дисертаційного дослідження обговорювалися та отримали позитивну оцінку на *Міжнародній* науково-практичній конференції «Модернізація мистецької освіти у контексті євроінтеграції» (Одеса, 2006 р.), III *Міжнародній* науково-практичній конференції «Теорія та практика управління педагогічними процесами» (Одеса, 2007 р.), *Міжнародній* науково-практичній конференції «Сучасні технології в навчанні і вихованні у вищій школі» (Одеса, 2009 р.), IV *Міжнародній* науково-практичній конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2011 р.), IV *Міжнародній* науково-практичній конференції «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (у рамках Всеукраїнського Фестивалю науки,

Рівне, 2011 р.), *Всеукраїнській* науково-практичній конференції «Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Суми, 2010 р.); на засіданнях і методичних семінарах кафедри музичного мистецтва та хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (2006 - 2011 рр.).

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (довідка № 2545 від 26.09.2011 р.), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/1308 від 25.05.2011 р.), Херсонського державного університету (довідка № 07-11/1023 від 15.06.2011 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17-14/2856 від 26.09.2011 р.).

Публікації. Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження висвітлено у восьми одноосібних науково-методичних публікаціях автора, з них 5 – у фахових наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 3,2 авторських аркушів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу і загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 285 найменувань (з них 9 іноземними мовами). Загальний обсяг тексту дисертації – 282 сторінок, з них 198 – основного тексту. Робота містить 42 таблиці, 24 рисунка, що разом з додатками становить 57 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, сформульовано мету й завдання роботи, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито теоретико-методологічні засади та запропоновано стислу характеристику використаних методів дослідження, висвітлено наукову новизну й практичну значущість отриманих результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі *«Теоретичні основи дослідження адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання»* розкрито структурно-функціональні основи процесу адаптації, поняття адаптивних здібностей до музичного навчання, визначено зміст та компонентну структуру досліджуваного феномену.

Запропонований міждисциплінарний аналіз поняття «адаптація» в біологічному (Ч. Дарвін, Н. Дубова, Ф. Меєрсон та ін.), фізіологічному (П. Анохін, Х. Ауберт, Б. Іоганзен, Є. Логачов та ін.), соціально-психологічному (А. Баранов, А. Налчаджян, А. Реан та ін.), педагогічному (Г. Андрєєва, С. Бондаренко, В. Гура, Д. Ловцов, М. Ржецький, Г. Симонова та ін.) та, зокрема, музично-педагогічному аспектах (Л. Булатова, І. Личагіна, Г. Падалка, Л. Щепотько) дозволив встановити, що проблема адаптації індивіда порушується стосовно нових, незнайомих, але важливих для нього ситуацій

функціонування в довкіллі. Індивідуальний характер адаптації, «включення» особистості до нового середовища, зміни індивіда відповідно до вимог оточуючого простору та взаємодія з ним є методологічною основою для розкриття поняття «адаптація».

Аналізуючи стан проблеми адаптації до навчання, можна виділити певні напрями, за якими здійснювалися дослідження. Адаптація розглядалася науковцями в системі міркувань «особистість – освітнє середовище» з позицій «включення» майбутніх фахівців у новий соціальний простір вищої школи, що зумовлено якісними особистісними змінами студентів відповідно до вимог середовища (В. Лагерєв, А. Петровський, В. Рогинський, А. Терещенко, І. Ширяєва та ін.); в аспекті взаємодії учасників навчального процесу з освітнім середовищем вищої школи (Г. Білонова, Б. Вульфов, І. Дубровіна, Д. Ловцов, І. Соколова та ін.).

Поняття «*адаптація до навчання*» в запропонованому дослідженні визначається як процес взаємодії особистості з педагогічним середовищем, який супроводжується якісною зміною ціннісної, інтелектуальної, емоційної сфери особистості на основі особистісно-усвідомленого прийняття норм, установок, правил середовища, що забезпечує узгодження сподівань, намагань і можливостей суб'єкта з реаліями навчального простору через активну включеність у процес власного професійного розвитку та саморозвитку.

У структурі адаптації до навчання виокремлено три складові, які зумовлюють процесуальний характер «входження» особистості до нового навчального середовища через *ознайомлення* студентів з освітнім простором вищого навчального закладу, до якого необхідно адаптуватися; *опанування* способів необхідних навчально-пізнавальних і комунікативних дій в навчальному середовищі; *використання* студентами адекватних новим умовам способів дій та їх удосконалення.

У дослідженні з'ясовано, що адаптація першокурсників до музичного навчання полягає в успішному опануванні нових засобів художньо-освітньої діяльності, формуванні у студентів певних типів і форм міжособистісних зв'язків і взаємин, а також у забезпеченні особистісного й професійного розвитку кожного майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми засвідчив зв'язок адаптації з розвиненістю інтелекту (В. Дружинін, М. Ржецький, Р. Стернберг, В. Шадріков та ін.) і рефлексивно-мотиваційним ставленням суб'єктів освіти до функціонування в навчальному середовищі вищої школи (Л. Булатова, О. Галус, В. Кан-Калік, О. Мороз та ін.). Це надало підстави в якості основи адаптивних здібностей студентів до музичного навчання визначити емоційно-інтелектуальні дії першокурсників, а позитивну мотивацію до навчання й прийняття студентами норм і цінностей майбутньої професії вважати головними факторами розвитку досліджуваного феномену.

На основі уточненого педагогічного трактування понять «адаптація» та «здібності» в контексті компетентнісної парадигми, як провідної освітньої методології сьогодення, в дисертації визначено, що адаптивними здібностями до музичного навчання є індивідуально-психічні властивості, що свідчать про

наявні й потенційні пристосувальні можливості студентів-першокурсників до опанування фахових компетенцій у галузі музичної освіти, забезпечуючи внутрішньо вмотивовані позитивні зміни їхньої ціннісної, інтелектуальної та емоційної сфери щодо успішного функціонування в новому художньо-педагогічному середовищі. З'ясовано, що до комплексу досліджуваного феномену входять здібності: до научення; емоційно-осмисленого сприйняття, розуміння, «переробки» та інтерпретації художньо-освітньої інформації; пошуку і знаходження оптимальних прийомів навчально-пізнавальних, художньо-виконавських дій; створення власних моделей музичного навчання, самонавчання і самомоніторингу; рефлексії художньо-освітньої діяльності; діагностики якості художньо-педагогічного середовища; соціально-психологічної інтеграції в художньо-педагогічне середовище.

Визначення комплексу адаптивних здібностей та особливостей їхнього розвитку дає підстави вважати, що структура досліджуваного феномену включає мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний, пізнавально-операційний, рефлексивно-творчий компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент адаптивних здібностей виявляє наявність у першокурсників позитивної мотивації до музичного навчання, прагнення до набуття фахових компетенцій у галузі музичної освіти, усвідомлення об'єктивної та суб'єктивної цінності навчання. *Комунікативно-діяльнісний* компонент зумовлює розвиток у студентів здібності до соціально-психологічної інтеграції в художньо-педагогічне середовище, що супроводжується визначенням адекватних форм взаємодії з суб'єктами та об'єктами навчального простору педагогічного університету. *Пізнавально-операційний* компонент передбачає розвиток у майбутніх фахівців здібностей до научення (якість і швидкість набуття нових знань), емоційно-осмисленого сприйняття, розуміння, «переробки» та інтерпретації художньо-освітньої інформації. *Рефлексивно-творчий* компонент полягає у розвитку в студентів-першокурсників здібностей до діагностики якості художньо-педагогічного середовища, пошуку й визначення оптимальних прийомів навчально-пізнавальних, художньо-виконавських дій, створення власних моделей музичного навчання, самонавчання, самомоніторингу, а також здібності до рефлексії художньо-освітньої діяльності як основи проектування траєкторії саморозвитку.

У другому розділі *«Методичні аспекти розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах»* на основі аналізу компонентної структури адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання визначено педагогічні умови і методику розвитку означених здібностей.

У ході теоретичного дослідження й аналізу суперечностей з проблеми адаптивних здібностей визначено сукупність педагогічних умов, що забезпечують розвиток адаптивних здібностей у процесі музичного навчання першокурсників, а саме: актуалізацію цінності художньо-освітньої діяльності у свідомості студентів; створення комфортного художньо-педагогічного

середовища у ВНЗ; проектування індивідуального розвитку першокурсників; спонукання студентів до рефлексії навчальної діяльності та самопроектування.

Аксіологічна зумовленість художньо-освітньої діяльності визначає і регулює напрям процесу музичного навчання першокурсників у мистецько-педагогічному закладі освіти. Комфортне художньо-педагогічне середовище педагогічного університету містить спеціально організовані обставини для сприятливого перебігу процесу адаптації до музичного навчання й розвитку адаптивних здібностей студентів, а також можливості для саморозвитку і самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва. Проектування індивідуального розвитку першокурсників супроводжується створенням індивідуальних художньо-освітніх траєкторій студентів, а саме – певної послідовності елементів художньо-освітньої діяльності майбутніх фахівців щодо реалізації цілей музичного навчання, яка відповідає здібностям, можливостям, мотивації, інтересам першокурсників. Рефлексія навчальної діяльності зумовлює розвиток у студентів навичок самостійної роботи й адекватної самооцінки власних навчальних досягнень, а також готовність до безперервної професійної освіти і саморозвитку. Самопроектування майбутніх фахівців супроводжується створенням програм особистісного і професійного саморозвитку першокурсників під час музичного навчання, де першоосновою є проектно задані здібності, якості особистості й види навчально-пізнавальної і художньо-виконавської діяльності.

Визначені педагогічні умови сприяють *аксіологізації* процесу навчання, позитивним особистісно-професійним змінам, розвитку мотиваційно-ціннісного потенціалу студентів; забезпечують *узгодженість* внутрішніх і зовнішніх цілей, сподівань, установок, орієнтацій учасників навчального процесу на основі суб'єкт-суб'єктної діалогової художньо-педагогічної комунікації щодо загального й професійного саморозвитку першокурсників; передбачають *ініціювання* усвідомленого, внутрішньо вмотивованого набуття студентами фахових компетенцій у галузі музичної освіти, активізують *виявлення* індивідуальної траєкторії особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців; впливають на процес усвідомленого *оволодіння* навичками самостійної роботи, готовність до створення концепції особистісно-професійного саморозвитку.

Методика розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання включає *принципи*: двовекторної спрямованості процесу адаптації до музичного навчання; професійного контексту; професійної домінанти; паралельної синхронізації опанування художньо-освітньої інформації; інтерсуб'єктної діалогової взаємодії між учасниками художньо-педагогічного середовища; художньо-педагогічного моніторингу.

Пропонована методика передбачає три етапи розвитку адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання: ознайомлювальний, інтелектуально-накопичувальний і самопроектувально-творчий.

Ознайомлювальний етап спрямований на формування в першокурсників позитивного ставлення до процесу музичного навчання, забезпечення комфортного «входження» майбутніх фахівців до художньо-педагогічного

середовища педагогічного університету, ознайомлення з його особливостями та вимогами і забезпечується методами, які сприяють розвитку комунікативних властивостей студентів та створенню позитивної мотивації до музичного навчання.

Інтелектуально-накопичувальний етап методики розвитку адаптивних здібностей характеризує процес «прийняття» першокурсниками художньо-педагогічного середовища через опанування способів, принципів, алгоритмів музичного навчання та фахових компетенцій у галузі музичної освіти й супроводжується методами, що сприяють розкриттю емоційно-інтелектуального потенціалу кожного студента, активізації процесу музичного навчання майбутніх фахівців відповідно до їх індивідуальних можливостей, здібностей, потреб та інтересів.

Самопроектувально-творчий етап передбачає розвиток адаптивних здібностей майбутніх фахівців до рівня самовираження, творчих досягнень під час музичного навчання й залучення першокурсників до процесу самопроектування і самомоніторингу. Зазначений етап грунтується на використанні методів, що сприяють усвідомленню студентами набутого художньо-освітнього досвіду, визначенні оптимальних «для себе» моделей музичного навчання й самонавчання.

У третьому розділі *«Дослідно-експериментальна робота з розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання»* викладено зміст експериментальної роботи, яка передбачала виявлення стану розвиненості адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання, а також можливості застосування на практиці розробленої методики розвитку досліджуваного феномену.

Згідно компонентної структури адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання було встановлено й науково обгрунтовано критерії розвитку досліджуваного феномену.

Мотиваційно-вольовий критерій спрямовано на виявлення у студентів рівня мотивації до музичного навчання у педагогічному навчальному закладі за такими показниками, як: наявність позитивної мотивації до навчання і саморозвитку; уміння свідомо висувати мету музичного навчання; активне виявлення прагнення до набуття фахових компетецій. *Комунікативно-діяльнісний* критерій визначає наявність у майбутніх фахівців певних напрацьованих стереотипів поведінки, що сприяють успішному досягненню цілей музичного навчання за такими показниками: прийняття першокурсниками норм, правил, цілей, цінностей художньо-педагогічного середовища; емоційно-особистісна включеність у простір соціально-психологічних і навчальних взаємин художньо-педагогічного середовища; напрацювання моделей поведінки і навчальної діяльності. *Когнітивно-інтерпретаційний* критерій відображає сформованість у студентів умінь і навичок, що забезпечують усвідомлено-якісне виконання художньо-освітньої діяльності та характеризується такими показниками, як: наявність умінь до здобуття і раціонального використання художньо-освітньої інформації; переконливість емоційно-інтелектуальної, художньо-образної інтерпретації

музичних творів; уміння аналізувати, узагальнювати і використовувати набуті знання. *Самостійно-творчий* критерій визначає здатність першокурсників до самостійного опанування навчальних програм, творчого використання набутих знань, умінь і навичок, саморозвитку, самовдосконалення за такими показниками: готовність до створення власних моделей самонавчання і здійснення аналізу динаміки власного навчально-фахового розвитку; адекватність самооцінки якості художньо-освітньої діяльності; прагнення до творчих досягнень, самореалізації під час музичного навчання.

Відповідно до критеріїв та їх показників було визначено якісні рівні розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання: високий, середній, низький та наведено їх кількісні результати.

Високий рівень характеризувався наявністю потреби у визначенні ціннісних пріоритетів у контексті майбутньої професії вчителя музичного мистецтва; зацікавленістю в здобутті та узагальненні знань; усвідомленням відповідальності за успішність музичного навчання у педагогічному університеті; емоційно-особистісною «включеністю» в простір художньо-педагогічного середовища інституту мистецтв; напрацьованими адаптивними стереотипами поведінки, що забезпечують успішну реалізацію цілей музичного навчання; розвинутими вміннями здобувати і раціонально використовувати художньо-освітню інформацію; розвинутою здібністю до адекватної самооцінки власних можливостей і результатів музичного навчання, потребою до самоаналізу; розвинутими вміннями самостійно й творчо використовувати набуті знання та уміння з метою створення власних моделей навчання і самонавчання.

Середній рівень проявлявся недостатньою визначеністю ціннісних пріоритетів майбутньої професії вчителя музичного мистецтва; прагненням першокурсників до набуття й розвитку фахових компетенцій, що супроводжувалося епізодичним проявом інтересу до музичного навчання, відповідальності за його результати і потреби в здобутті та узагальненні знань; наявністю певних труднощів при взаємодії з художньо-педагогічним середовищем інституту мистецтв; необхідністю надання часткової допомоги з боку викладачів з метою напрацювання адаптивних стереотипів поведінки для реалізації цілей музичного навчання; недостатньо розвинутими уміннями раціонального засвоєння художньо-освітньої інформації; відсутністю свідомого, позитивного ставлення до саморозвитку і самовдосконалення як до пріоритетних цінностей музичного навчання; неадекватною самооцінкою власних можливостей і результатів навчання; частковим проявом творчого використання набутих знань і вмінь.

Низький рівень розвиненості адаптивних здібностей до музичного навчання у студентів-першокурсників виявлявся невизначеністю ціннісних пріоритетів у контексті майбутньої професії вчителя музичного мистецтва; відсутністю зацікавленості в здобутті та узагальненні знань; слабким проявом відповідальності за успішність музичного навчання у педагогічному університеті; ускладненою емоційно-особистісною «включеністю» в простір художньо-педагогічного середовища інституту мистецтв; необхідністю надання

допомоги з боку викладачів для напрацювання адаптивних стереотипів поведінки в новому художньо-педагогічному середовищі; нерозвинутими вміннями здобувати й раціонально використовувати художньо-освітню інформацію; неадекватністю оцінювання власних можливостей і результатів музичного навчання; неготовністю самостійно й творчо використовувати набуті знання та уміння при створенні власних моделей навчання й самонавчання.

Загальні кількісні результати констатувального етапу дослідження засвідчили перевагу середнього (51,2%) і низького (36,8%) рівнів розвиненості адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

У процесі формувального експерименту було практично перевірено методичну модель розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання (див. рис.1). Запропонована модель є динамічною структурою, яка включає мету художньо-освітнього процесу, компоненти адаптивних здібностей, етапи дослідно-експериментальної роботи (ознайомлювальний, інтелектуально-накопичувальний, самопроектувально-творчий), кожний з яких є логічним продовженням попереднього, ґрунтується на впровадженні конкретних педагогічних умов і містить відповідні принципи, методи і засоби їх реалізації.

Ознайомлювальний етап відбувався з урахуванням таких педагогічних умов, як актуалізація цінності художньо-освітньої діяльності у свідомості студентів й створення комфортного художньо-педагогічного середовища у ВНЗ, а також передбачав реалізацію принципів професійного контексту, інтерсуб'єктної діалогової взаємодії, двовекторної спрямованості процесу адаптації до музичного навчання на засадах аксіологічного, особистісно-орієнтованого підходів. Перший етап методики розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників забезпечувався методами: емоційного стимулювання, створення ситуації успіху, творчих проектів, імітаційно-моделюючих ігор, художньо-педагогічної дискусії, рейтингового оцінювання навчальних результатів, уявного експериментування, психолого-педагогічного супроводу, художньо-контактної імпровізації, студентського консалтингу.

Емоційне стимулювання відбувалося через створення викладачем на заняттях емоційно-психологічного контакту з першокурсниками. Залучення студентів до виконання творчих проектів виявило їхні професійні домінанти – майбутні фахівці намагались реалізувати себе в тій галузі музичного навчання, в якій найбільш комфортно почувалися. Використання ігрових методів супроводжувалося засвоєнням першокурсниками нового фахового досвіду, формуванням і розвитком у них комунікативних умінь. Художньо-педагогічна дискусія як метод розвитку інтелектуальної сфери майбутніх фахівців ґрунтувалася на обміні думками, точками зору з певної проблеми й сприяла виникненню зацікавленості до музичного навчання. Рейтингове оцінювання навчальних результатів супроводжувалося регулярним контролем за якістю навчання, орієнтуванням першокурсників на систематичну роботу та своєчасним коригуванням перебігу процесу адаптації. Використання методів уявного експериментування, психолого-педагогічного супроводу, художньо-контактної імпровізації сприяло комфортному функціонуванню студентів у

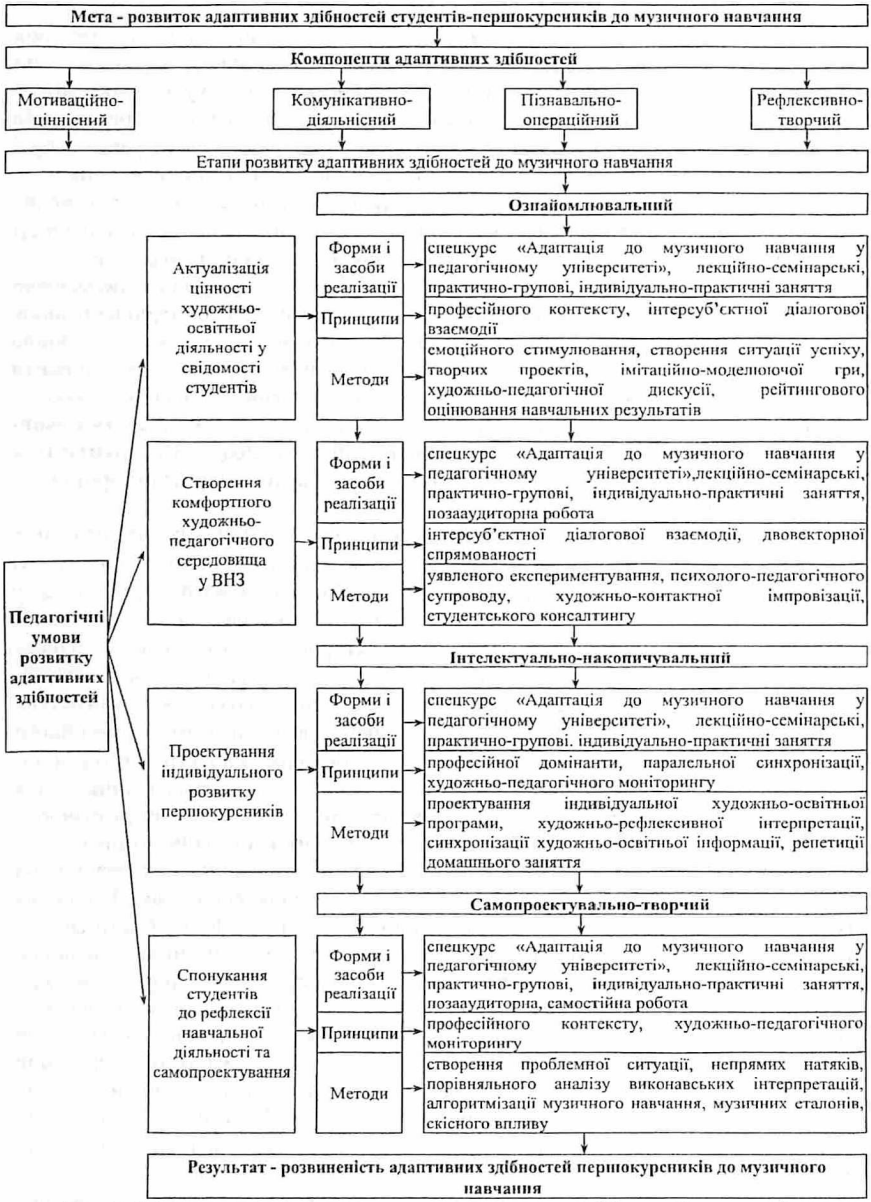

Рис. 1. Методична модель розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання

художньо-педагогічному середовищі через взаємодію з його учасниками. Сутність методу студентського консалтингу полягала в консультуванні першокурсників з боку студентів старших курсів з метою підтримки процесу «входження» перших у художньо-педагогічне середовище.

Інтелектуально-накопичувальний етап реалізував педагогічну умову щодо проектування індивідуального розвитку першокурсників. Музичне навчання студентів відбувалося з урахуванням принципів професійної домінанти, паралельної синхронізації опанування художньо-освітньої інформації, художньо-педагогічного моніторингу на засадах особистісно-орієнтованого, компетентісного, герменевтичного підходів. Практична реалізація мети на зазначеному етапі передбачала використання методів проектування індивідуальної художньо-освітньої програми, художньо-рефлексивної інтерпретації, синхронізації художньо-освітньої інформації, репетиції домашнього заняття.

Проектування індивідуальної художньо-освітньої програми здійснювалося індивідуальними кураторами через визначення стратегій професійного розвитку кожного першокурсника. Використання методу художньо-рефлексивної інтерпретації сприяло зосередженню уваги студентів на пізнавальному аспекті занять, розвитку музичного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. Звернення до методу синхронізації художньо-освітньої інформації зумовило викладення навчального матеріалу таким чином, щоб у свідомості першокурсників з'явився певний рівень системності, а знання набувалися не тільки в певній послідовності, а й були взаємопов'язаними. Репетиції домашнього заняття полегшували перебіг процесу самостійного музичного навчання і проектували його.

Самопроектувально-творчий етап був спрямований на реалізацію педагогічної умови спонукання студентів до рефлексії навчальної діяльності та самопроектування і ґрунтувався на принципах професійного контексту і художньо-педагогічного моніторингу. Третій етап методики розвитку адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання передбачав використання методів створення проблемної ситуації, непрямих натяків, порівняльного аналізу виконавських інтерпретацій, алгоритмізації музичного навчання, музичних еталонів, скісного впливу.

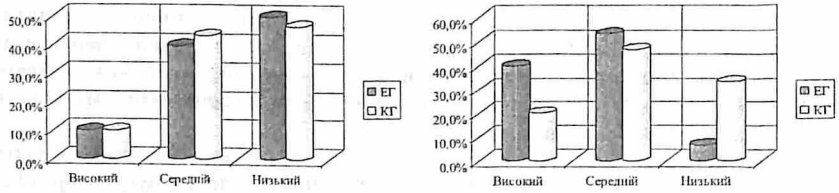
Створення проблемних ситуацій викликало в студентів бажання долати труднощі під час музичного навчання, стимулювало до пошуку забраклих знань, творчої самореалізації, самопроектування фахового розвитку. Використання методів непрямих натяків і порівняння різних виконавських інтерпретацій налаштовувало першокурсників на досконале ознайомлення з музичними творами, використання додаткових джерел художньо-освітньої інформації, висловлення й обґрунтування власних думок. Алгоритмізація музичного навчання спонукала майбутніх фахівців до активного стилю навчально-пізнавальних, художньо-виконавських дій, пошуку й творчої реалізації цілей художньо-освітньої діяльності. Для формування у студентів адекватної самооцінки навчальних досягнень і самомоніторингу власного

фахового розвитку було використано методи музичних еталонів і скісного впливу.

Доцільна організація навчально-виховного процесу на кожному етапі експерименту забезпечила цілеспрямований розвиток усіх компонентів адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання у педагогічному університеті. Про це свідчать значні позитивні зрушення в перебігу процесів усвідомлення студентами специфіки майбутньої професійної діяльності, визначення та реалізації основних цілей музичного навчання, свідоме прагнення до якісних навчальних результатів і до набуття фахових компетенцій у галузі музичної освіти, самореалізації під час музичного навчання.

Перевірка результативності проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснювалася на основі порівняльного аналізу рівнів розвиненості адаптивних здібностей першокурсників контрольної та експериментальної груп. Так, після впровадження пропонованої поетапної методики розвитку означених здібностей, високого рівня досягли 40,0% студентів експериментальної групи та 20,0% контрольної. Середній рівень було виявлено в 53,3% першокурсників експериментальної групи та 46,7% – контрольної. Наслідком участі студентів експериментальної групи у формувальному експерименті стала позитивна динаміка перебігу процесів усвідомлення першокурсниками специфіки майбутньої професійної діяльності; визначення і реалізації основних цілей музичного навчання; успішна взаємодія з художньо-педагогічним середовищем педагогічного університету; прагнення до якісних навчальних результатів, набуття фахових компетенцій у галузі музичної освіти та самореалізації під час музичного навчання.

Динаміку розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників експериментальної та контрольної груп на основі зіставлення результатів першого й третього зрізів представлено на рисунку 2.

до експерименту

після експерименту

Рис.2. Динаміка розвитку адаптивних здібностей у студентів контрольної та експериментальної груп

Отримані результати експериментальної роботи дозволили дійти висновку про ефективність упровадженої методики розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення проблеми розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах, визначено сутність досліджуваного феномену, його зміст і компонентну структуру, а також розроблено й перевірено педагогічні умови і методику розвитку адаптивних здібностей. На підставі аналізу результатів дослідження сформульовано такі висновки:

1. У результаті аналізу науково-методичної літератури виявлено, що актуальність проблеми розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників, зокрема до музичного навчання, у вишах зумовлено недостатньою її теоретичною розробкою, потребою практики у модернізації системи вищої освіти, її спрямуванням на підготовку фахівців, здатних успішно адаптуватися до мінливих умов професійної діяльності, а також визнанням провідної європейської освітньої стратегії «навчання впродовж життя», яка потребує готовності особистості до самоосвіти й саморозвитку.

2. Встановлено, що сутність процесу адаптації першокурсників до музичного навчання полягає в якісній зміні ціннісної, інтелектуальної та емоційної сфер особистості щодо особистісно-професійного розвитку й саморозвитку через узгодження сподівань, досягнень і можливостей студентів із реаліями освітнього простору художньо-педагогічного середовища, що супроводжується успішним функціонуванням у ньому та опануванням нових засобів художньо-освітньої діяльності. Основою досліджуваного феномену є емоційно-інтелектуальні дії першокурсників, а позитивна мотивація до музичного навчання і прийняття ними норм та цінностей майбутньої професії є головними факторами розвитку адаптивних здібностей.

3. Поняття «адаптивні здібності до музичного навчання» визначено як індивідуально-психічні властивості, що свідчать про наявні й потенційні пристосувальні можливості студентів-першокурсників до опанування фахових компетенцій у галузі музичної освіти, забезпечуючи внутрішньо вмотивовані позитивні зміни їхньої ціннісної, інтелектуальної та емоційної сфери щодо успішного функціонування в новому художньо-педагогічному середовищі. До комплексу досліджуваного феномену входять здібності: до научення; емоційно-осмисленого сприйняття, розуміння, «переробки» та інтерпретації художньо-освітньої інформації; пошуку і знаходження оптимальних прийомів навчально-пізнавальних, художньо-виконавських дій; створення власних моделей музичного навчання, самонавчання і самомоніторингу; рефлексії художньо-освітньої діяльності; діагностики якості художньо-педагогічного середовища; соціально-психологічної інтеграції в художньо-педагогічне середовище. Структуру адаптивних здібностей складають мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний; пізнавально-операційний; рефлексивно-творчий компоненти.

4. Обґрунтовано основні педагогічні умови розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних

університетах, а саме: актуалізацію цінності художньо-освітньої діяльності у свідомості студентів; створення комфортного художньо-педагогічного середовища у ВНЗ; проектування індивідуального розвитку першокурсників; спонукання студентів до рефлексії навчальної діяльності та самопроектування. Виявлено принципи розвитку досліджуваного феномену: двовекторної спрямованості процесу адаптації до музичного навчання; професійного контексту; професійної домінанти; паралельної синхронізації опанування художньо-освітньої інформації; інтерсуб'єктної діалогової взаємодії між учасниками художньо-педагогічного середовища; художньо-педагогічного моніторингу.

5. Визначено критерії розвитку адаптивних здібностей: мотиваційно-вольовий, комунікативно-діяльнісний, когнітивно-інтерпретаційний, самостійно-творчий. Розроблений критеріальний апарат дозволив спроектувати високий, середній та низький рівні розвиненості адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах.

6. Запропонована експериментальна методика розвитку адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання передбачає три етапи. Перший, *ознайомлювальний* етап спрямований на формування в першокурсників позитивного ставлення до процесу музичного навчання, забезпечення комфортного «входження» майбутніх фахівців до художньо-педагогічного середовища інституту мистецтв, ознайомлення з його особливостями і вимогами. Другий етап – *інтелектуально-накопичувальний* – зорієнтований на проектування індивідуальних траєкторій розвитку першокурсників, розвиток у них навичок пізнання необхідних навчально-пізнавальних, художньо-виконавських дій для успішного музичного навчання у художньо-педагогічному середовищі та навичок самостійної роботи з художньо-освітньою інформацією. Третій – *самопроектувально-творчий* етап зосереджений на розвитку адаптивних здібностей першокурсників до самовираження в галузі музичної освіти, творчих досягнень під час музичного навчання через залучення майбутніх фахівців до процесу самомоніторингу і самопроектування.

7. За результатами впровадження розробленої експериментальної методики розвитку адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання встановлено позитивні зрушення показників за кожним критерієм в експериментальній групі, що позначилося на загальному підвищенні рівня розвиненості досліджуваного феномену студентів (40,0% – високий, 53,3% – середній, 6,7% – низький), тоді як у контрольній групі, у якій музичне навчання здійснювалося традиційним шляхом, вагомих позитивних змін не відбулося (20,0% – високий, 46,7% – середній, 33,3% – низький). Це свідчить про ефективність пропонованої методики розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання. Подальшого

наукового розгляду потребує питання розвитку адаптивних здібностей студентів під час навчання на старших курсах, зокрема в умовах педагогічної практики, а також проблема розвитку адаптивних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва до самоосвіти і саморозвитку в процесі їх професійної діяльності.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Ашихміна Н.В.* До проблеми розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників музично-педагогічної спеціальності / Н.В. Ашихміна // Науковий вісник ПДПУ імені К.Д. Ушинського: збірник наукових праць. – Спеціальний випуск: Мистецька освіта: Сучасний стан і перспективи розвитку. – 2007. – Ч. 2. – С. 180-188.
2. *Ашихміна Н.В.* Психолого-педагогічний аспект процесу адаптації студентів-першокурсників за музично-педагогічним фахом / Н.В. Ашихміна // Науковий вісник ПДПУ імені К.Д. Ушинського: збірник наукових праць. – № 10 - 11. – 2008. – С. 214-218.
3. *Ашихміна Н.В.* Особливості адаптації до навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ майбутніх вчителів музики / Н.В. Ашихміна // Науковий вісник ПНПУ імені К.Д. Ушинського: збірник наукових праць. – Спеціальний випуск: Сучасні технології в навчанні і вихованні у вищій школі. – 2009. – Ч. 1. – С. 57-64.
4. *Ашихміна Н.В.* Педагогічні умови розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників музично-педагогічних спеціальностей / Н.В. Ашихміна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – № 8 (10). – Суми, 2010. – С. 204-211.
5. *Ашихміна Н.В.* Діагностика рівнів розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання / Н.В. Ашихміна // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. – Вип. 11 (16). – С. 152-156.
6. *Ашихміна Н.В.* Методичні аспекти психолого-педагогічного супроводу процесу адаптації студентів-першокурсників у вищій школі / Н.В. Ашихміна // Теорія і практика управління педагогічними процесами: Тези доповідей III міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: ПДПУ імені К.Д. Ушинського, 2007. – С. 9-10.
7. *Ашихміна Н.В.* Художньо-педагогічне середовище як умова розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників / Н.В. Ашихміна // Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 жовтня 2010 р., м. Суми). – Суми: Університетська книга, 2010. – С. 94-95.
8. *Ашихміна Н.В.* Самопроектування як умова розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання / Н.В. Ашихміна // Наука, освіта, суспільство очима молодих: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 травня 2011р., м. Рівне). – Рівне, 2011.– С.7-8.

АНОТАЦІЇ

Ашихміна Н.В. Розвиток адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

У дисертації досліджено проблему розвитку адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах. Уточнено сутність, зміст, структуру адаптації до навчання у вишах. Розглянуто специфіку музичного навчання у педагогічних університетах. Науково обгрунтовано сутність, зміст, компонентну структуру адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання. Доведено, що адаптивні здібності до музичного навчання є індивідуально-психічними властивостями, що свідчать про наявні й потенційні пристосувальні можливості студентів-першокурсників до опанування фахових компетенцій у галузі музичної освіти, забезпечуючи внутрішньо вмотивовані позитивні зміни їхньої ціннісної, інтелектуальної та емоційної сфери щодо успішного функціонування в новому художньо-педагогічному середовищі. Визначено критерії, показники та рівні розвиненості адаптивних здібностей першокурсників до музичного навчання. У дисертації розроблено та експериментально перевірено методичну модель розвитку адаптивних здібностей студентів-першокурсників до музичного навчання у педагогічних університетах.

Ключові слова: адаптивні здібності, музичне навчання, комфортне художньо-педагогічне середовище, взаємодія, особистісні зміни, інтелект, рефлексія, самопроектування, методика розвитку адаптивних здібностей.

Ашихмина Н.В. Развитие адаптивных способностей студентов-первокурсников к музыкальному обучению в педагогических университетах. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2012.

Диссертационное исследование посвящено актуальной проблеме – разработке методики развития адаптивных способностей первокурсников к музыкальному обучению в педагогических университетах. В научной работе уточнены сущность, содержание, структура адаптации к обучению в высших учебных заведениях. Рассмотрена специфика музыкального обучения в педагогических университетах.

Научно обоснованы сущность и содержание адаптивных способностей студентов-первокурсников к музыкальному обучению. Введено в научный обиход понятие «адаптивные способности к музыкальному обучению»

первокурсников, определяемое как индивидуально-психические свойства, которые свидетельствуют об актуальных и потенциальных приспособительных возможностях студентов-первокурсников к овладению профессиональными компетенциями в области музыкального образования, обеспечивая внутренне мотивированные позитивные изменения их ценностной, интеллектуальной и эмоциональной сферы в процессе успешного функционирования в новой художественно-педагогической среде. Комплекс исследуемого феномена включает способности: к обучаемости; эмоционально-осмысленному восприятию, пониманию, «переработке» и интерпретации учебной художественно-образовательной информации; поиску и нахождению оптимальных приёмов учебно-познавательных, художественно-исполнительских действий; созданию собственных моделей музыкального обучения, самообучения и самомониторинга; рефлексии художественно-образовательной деятельности; диагностики качества художественно-педагогической среды; социально-психологической интеграции в художественно-педагогическую среду.

Определение комплекса адаптивных способностей к музыкальному обучению и особенностей их развития позволило обосновать структуру исследуемого феномена, состоящую из мотивационно-ценностного, коммуникативно-деятельностного, познавательно-операционного и рефлексивно-творческого компонентов.

Теоретически обоснованы педагогические условия развития адаптивных способностей студентов-первокурсников к музыкальному обучению: актуализация ценности художественно-образовательной деятельности в сознании студентов, создание комфортной художественно-педагогической среды в вузе, проектирование индивидуального развития первокурсников, побуждение студентов к рефлексии учебной деятельности и к самопроектированию.

Определены критерии, показатели и уровни развития адаптивных способностей первокурсников к музыкальному обучению.

Формирующий эксперимент предполагал реализацию разработанной поэтапной методики развития адаптивных способностей первокурсников к музыкальному обучению и включал этапы: *ознакомительный*, направленный на «вхождение» и ознакомление студентов с художественно-педагогической средой, создание положительной мотивации к музыкальному обучению и обеспечивался методами, способствующими развитию коммуникативных свойств будущих учителей музыкального искусства; *интеллектуально-накопительный*, предусматривающий процесс «принятия» первокурсниками художественно-педагогической среды через овладение способами, механизмами, принципами, алгоритмами музыкального обучения и сопровождающийся методами, которые способствуют раскрытию эмоционально-интеллектуального потенциала каждого студента, а также активизации процесса музыкального обучения будущих специалистов в соответствии с их индивидуальными возможностями, способностями, потребностями и интересами; *самопроективно-творческий*, направленный на

ориентирование студентов на самостоятельное функционирование в новой художественно-педагогической среде через творческое использование приобретённых знаний, умений и навыков для успешного музыкального обучения, профессионального развития, саморазвития и основывающийся на внедрении методов, которые способствуют осознанию первокурсниками приобретённого художественно-образовательного опыта, определению оптимальных «для себя» моделей музыкального обучения и самообучения.

Сравнительная характеристика полученных экспериментальных данных на основе количественных и качественных показателей экспериментальной и контрольной групп позволила зафиксировать положительную динамику развития адаптивных способностей студентов, что свидетельствует об эффективности разработанной и апробированной в научной работе методики развития адаптивных способностей первокурсников к музыкальному обучению в педагогических университетах.

Ключевые слова: адаптивные способности, музыкальное обучение, комфортная художественно-педагогическая среда, взаимодействие, личностные изменения, интеллект, рефлексия, самопроектирование, методика развития адаптивных способностей.

Annotation

Ashikhmina N.V. The development of adaptive abilities for the first-year students to the musical education in Pedagogical Universities. – Manuscript.

The Dissertation for a Degree of the Candidate of Pedagogical Science by specialty 13.00.02 – Theory and Methods of the musical education. – National pedagogical university named after M.P. Dragomanov – Kiev, 2011.

The Dissertation research covers a topical problem – design methods of adaptive abilities for the first-year students to the musical education in Pedagogical Universities. The essence, content, structures of adaptation to the education in higher educational establishment are stipulated in this scientific work. Specific characters of the musical education in Pedagogical Universities are specified. The essence, content, component structures, adaptive abilities for the first-year students to the musical education are scientifically substantiated. It is proved that adaptive abilities to the musical education are individual mental peculiarities of the first-year students, which define available and potential adaptive abilities of students as well as executive inwardly motivated positive changes of theirs emotional, intellectual and axiological factors concerning successful functioning in the field of the educational artistically-pedagogic environment in the process of mastering professional competences in the musical education. Criteria, aspects as well as levels of the development of adaptive abilities for the first-year students to the musical education are identified. In the Dissertation a methodological model of the development of adaptive abilities for the first-year students to the musical education in Pedagogical Universities is disclosed and experimentally inspected.

Keywords: adaptive abilities, musical education, comfortable art-pedagogical environment, interaction, personality changes, intellect, reflection, self-designing, methods of adaptive abilities.

НБ НПУ
100132070

Підписано до друку 30.11.2011 р. Формат 60х90/16.
Папір офсет. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. № И11-12-27

«ВидавІнформ» ОНМА
Свідоцтво ДК № 1292 от 20.03.2003
65029, м. Одеса, вул. Дідріхсона, 8, корп. 7, к. 206
тел./факс: (0482) 34-14-12
publish-к@onma.edu.ua